

CHIẾN THUẬT VÙNG XÁM TRÊN BIỂN CỦA TRUNG QUỐC TỪ NĂM 2021 ĐẾN NAY VÀ GỢI Ý CHÍNH SÁCH CHO VIỆT NAM*

*Hoàng Thị Lan***

Tóm tắt

“Chiến thuật vùng xám” không phải là một khái niệm mới và đã được Trung Quốc vận dụng triển khai ở trên biển từ lâu. Song điều đáng nói là, kể từ sau khi ban hành Luật hải cảnh mới năm 2021, chiến thuật vùng xám của Trung Quốc cũng được nâng cấp độ, tác động ngày càng rõ nét tới an ninh khu vực và gây nhiều khó khăn cho các bên liên quan khi ứng phó. Trong khuôn khổ bài viết, tác giả sẽ làm rõ khái niệm vùng xám nói chung và các đặc điểm của chiến thuật vùng xám mà Trung Quốc áp dụng; soi chiếu vào thực tiễn triển khai ở khu vực Biển Đông, Hoa Đông và eo biển Đài Loan; và phân tích cách các bên liên quan như Phi-líp-pin, Nhật Bản, Đài Loan ứng phó với chiến thuật này để liên hệ chính sách tới Việt Nam.

Từ khóa: Biển Đông, Trung Quốc, Phi-líp-pin, Nhật Bản, eo biển Đài Loan, chính sách Biển Đông, chiến thuật vùng xám.

Mở đầu

Ngày 22/1/2021, Luật Hải cảnh mới của Trung Quốc được Ủy ban Thường vụ Đại hội đại biểu Nhân dân toàn quốc thông qua, chính thức có hiệu lực từ ngày 1/2/2021. Việc thông qua luật là thẩm quyền của quốc gia, song Luật Hải cảnh năm 2021 của Trung Quốc lại có nhiều

* Bài viết phát triển từ kết quả nghiên cứu của Đề tài nghiên cứu cấp Bộ “Chiến thuật vùng xám của Trung Quốc ở Biển Đông và đối sách của Việt Nam”, do TS. Trần Trường Thủy, Vụ trưởng Vụ Biển, Ủy ban Biên giới Quốc gia làm Chủ nhiệm.

** ThS., Nghiên cứu viên Viện Biển Đông, Học viện Ngoại giao.

điều khoản vi phạm luật quốc tế, Công ước Liên hợp quốc về luật biển 1982, đặc biệt là trao quyền cho lực lượng hải cảnh Trung Quốc sử dụng “mọi biện pháp cần thiết bao gồm cả việc sử dụng vũ khí” khi tàu thuyền nước ngoài hoạt động tại vùng biển thuộc “quyền tài phán” của Trung Quốc (Điều 22). Trong khi đó, phạm vi áp dụng Luật lại là một khái niệm mơ hồ và không được định nghĩa cụ thể trong Luật.

Ngày 15/6/2024, Quy định trình tự chấp pháp hành chính của Hải cảnh Trung Quốc (tiếng Trung là 海警机构行政执法程序规定, tiếng Việt là Quy định bổ sung Luật hải cảnh Trung Quốc 2021) có hiệu lực. Các Quy định cập nhật này chỉ làm rõ trình tự tiến hành hoạt động của Hải cảnh theo Luật năm 2021, trong khi các vấn đề mơ hồ như phạm vi áp dụng vẫn không được làm rõ.

Việc đưa lực lượng thực thi pháp luật biển lên tuyến đầu trong tranh chấp biển với các quốc gia là một phần trong chiến thuật vùng xám vốn đã được Trung Quốc áp dụng từ lâu trên Biển Đông. Nhưng điều đáng lưu ý là, kể từ khi Luật Hải cảnh mới ra đời, Trung Quốc đã và đang vận dụng triệt để các nội luật này vào các hoạt động vùng xám ở Biển Đông, Biển Hoa Đông và eo biển Đài Loan khiến tình hình an ninh khu vực bất ổn, gia tăng nguy cơ đụng độ, va chạm trên biển.

Bài viết này sẽ làm rõ cách thức Trung Quốc áp dụng chiến thuật vùng xám ở khu vực Biển Hoa Đông, eo biển Đài Loan và Biển Đông, đặc biệt là những bước phát triển mới và cách thức ứng phó của các bên trong tranh chấp với Trung Quốc; từ đó, rút ra bài học và kinh nghiệm cho Việt Nam trong ứng phó với chiến thuật vùng xám mà Trung Quốc áp dụng trên Biển Đông.

Khái niệm và đặc điểm chiến thuật vùng xám của Trung Quốc

“Vùng xám” hay “Chiến thuật vùng xám” đều không phải là thuật ngữ mới xuất hiện gần đây và cũng không phải thuật ngữ trong khoa học

pháp lý. Song, như Arun Iyer¹ nhận xét, không có một định nghĩa hoàn hảo và thống nhất hoàn toàn về hai khái niệm này.

Hiểu một cách đơn giản nhất, “vùng xám” là tình trạng mập mờ giữa chiến tranh và hòa bình. Năm 2017, Trung tâm Nghiên cứu chiến lược và quốc tế Mỹ (CSIS) đã công bố một nghiên cứu toàn diện về hoạt động vùng xám và định nghĩa “chiến thuật vùng xám” là “nỗ lực hoặc một loạt nỗ lực vượt ra ngoài hoạt động răn đe thông thường nhằm đạt được các mục tiêu an ninh của một quốc gia, nhưng vẫn nằm dưới ngưỡng có thể gây ra các phản ứng vũ trang.”² Peter A. Dutton lập luận rằng chiến thuật vùng xám được các chủ thể thiết kế nhằm theo đuổi lợi ích của quốc gia đồng thời giảm thiểu nguy cơ leo thang căng thẳng. Thay vì đối đầu trực tiếp với kẻ thù bằng sức mạnh quân sự, chiến thuật vùng xám sử dụng các công cụ như chính trị, kinh tế, ngoại giao, thông tin để khéo léo thay đổi hiện trạng theo hướng có lợi cho mình theo thời gian. Jikko Alfonso Puzon khái quát, đó gọi là các công cụ phi quân sự hoặc bán quân sự;³ đồng thời làm rõ thêm về cách thức tiến hành chiến thuật vùng xám, cho rằng, không giống như các chiến thuật quân sự thông thường, chiến thuật vùng xám được thiết kế để triển khai một cách tiệm tiến, dần dần thay vì đạt được kết quả ngay lập tức và rõ ràng.

¹ Robert Giesler, “Today’s wars are fought in the gray zone,” *Atlantic Council*, 23/2/2022, <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/todays-wars-are-fought-in-the-gray-zone-heres-everything-you-need-to-know-about-it/>.

² Michael J. Green, John Schaus, Jake Douglas, Zack Cooper, Kathleen H. Hicks, “Countering Coercion in Maritime Asia: The Theory and Practice of Gray Zone Deterrence,” *CSIS*, 9/5/2017, <https://www.csis.org/analysis/countering-coercion-maritime-asia>.

³ Jikko Alfonso Puzon, “Managing Gray Zone Operations: Developing a Strategic and Comprehensive Framework for the West Philippine Sea,” *Japan Institute of International Affairs*, 24/10/2023, https://www.jiia-jic.jp/en/news/mt_items/2023-10-24_1.pdf.

Chiến thuật vùng xám mang một số đặc điểm sau:

Một là sự mơ hồ, các quốc gia sử dụng chiến thuật vùng xám thường lợi dụng các khoảng trống của các quy định trong luật pháp quốc tế, từ đó diễn giải hành động của mình là thực thi nội luật trong nước, tuân thủ luật pháp và trật tự quốc tế hiện hành theo cách có lợi cho quốc gia mình. Trong khi thực tế là sự lợi dụng khoảng trống của luật pháp quốc tế, vi phạm chuẩn mực quốc tế, xâm phạm quyền và lợi ích của quốc gia khác. Sự mập mờ trong diễn giải khoảng trống luật pháp quốc tế khiến phản ứng của các nước trở nên khó khăn, đồng thời tốn nhiều thời gian hơn để xác định tính chất pháp lý của hành động vùng xám.

Hai là thực hiện các bước đi nhỏ hay còn gọi là “cắt lát salami”. Thay vì tấn công để giành quyền kiểm soát hoặc ép buộc nhượng bộ, các quốc gia tiến hành từng bước để đạt lợi thế về lãnh thổ, chính trị, kinh tế và quân sự. Ví dụ như, hoạt động xây dựng, cải tạo đảo trên Biển Đông được Trung Quốc tiến hành từng bước, vừa tránh gây ra sự phản kháng mạnh mẽ của các nước song vẫn duy trì tốc độ và dần đạt lợi thế trên Biển Đông. Sau hơn một thập niên nhìn lại, từ năm 2013 đến nay, các công trình trên Biển Đông của Trung Quốc đã tạo thành hàng loạt địa điểm chiến lược với đầy đủ sân bay, cảng biển, cơ sở hậu cần, căn cứ quân sự và tạo cho Trung Quốc một lợi thế quân sự chênh lệch lớn so với các nước khác ven Biển Đông.

Ba là sử dụng các công cụ phi quân sự và bán quân sự thay cho quân đội chính quy để tái định hình các “khu vực có tranh chấp”. Ở trên biển, các lực lượng được sử dụng thường là chấp pháp biển, dân binh biển hoặc các công ty nhà nước, cổ phần nhà nước. Các chủ thể này có thể hoạt động riêng rẽ hoặc phối hợp với nhau và xuất hiện ở những khu vực tranh chấp nhạy cảm, khiến các khu vực tranh chấp được mở rộng theo hướng có lợi cho các quốc gia áp dụng chiến thuật vùng xám. Đồng thời, do tính chất dân sự nên các quốc gia khác khó có thể phản ứng

mạnh mẽ, hoặc bị coi là “thái quá”, “hiếu chiến” hay cố tình gây đổ vỡ quan hệ khi phản ứng mạnh mẽ.

Bốn là, so sánh với chiến tranh phức hợp, chiến thuật vùng xám có một vài điểm tương đồng như cả hai đều có thể sử dụng nhiều loại công cụ để tiến hành, song chiến tranh phức hợp bao gồm cả các khả năng quân sự thông thường với các chiến thuật bất thường như khủng bố, tấn công mạng một cách có chủ đích. Trong khi đó, chiến thuật vùng xám thường được triển khai dựa vào các công cụ phi quân sự - lực lượng bán quân sự, lực lượng bảo vệ bờ biển, lực lượng ủy quyền và sự ép buộc về chính trị và kinh tế.

Theo tác giả, cốt lõi của chiến thuật vùng xám liên quan đến việc chủ thể triển khai các hoạt động dưới ngưỡng chiến tranh nhưng xét về lâu dài vẫn đạt được lợi ích, tránh được rủi ro và cái giá phải trả của việc leo thang chiến tranh một cách công khai. Do vậy, quốc gia thúc đẩy chiến thuật vùng xám sẽ sử dụng lực lượng bán quân sự và chiến thuật lát cắt “salami” để thay đổi hiện trạng một cách tinh vi và dần dần theo thời gian. Thay vì sử dụng sức mạnh quân sự một cách công khai và đối đầu trực tiếp với sức mạnh của đối thủ, chiến thuật vùng xám sẽ thay đổi dần dần các tình huống tranh chấp theo hướng có lợi cho mình. Đồng thời, tận dụng khoảng trống pháp lý, chiến thuật này khiến các bên khác cũng như cộng đồng quốc tế khó ứng phó, nhất là việc đưa ra các phản ứng thống nhất.

Áp dụng vào trường hợp của Trung Quốc, trước hết cần khẳng định, Trung Quốc cho rằng không có cái gọi là chiến thuật vùng xám trên Biển Đông, Hoa Đông, hay eo biển Đài Loan. Nước này cho rằng đây là diễn ngôn của các nước phương Tây nhằm vào Trung Quốc. Theo GS. Trần Dũng (Viện Khoa học xã hội Trung Quốc), cái gọi là chiến thuật vùng xám bản chất là sự đối đầu Trung - Mỹ. Các nước thúc đẩy diễn ngôn “vùng xám”, cũng giống như thúc đẩy “thuyết môi đe dọa đến từ

Trung Quốc”, đều nhằm tạo ra cơ sở để gia tăng cạnh tranh, thúc đẩy các hoạt động cứng rắn trong khu vực; tạo thêm nhiều nghi kỵ chiến lược giữa các nước. Ông cũng phản đối việc Mỹ và phương Tây lên án Trung Quốc đang thực hiện chiến thuật vùng xám thông qua các biểu hiện như thách thức quy tắc hiện hành, bắt nạt các nước nhỏ hơn hay sử dụng “tam chủng chiến pháp” (tâm lý chiến, pháp lý chiến, dư luận chiến).⁴ Học giả Thẩm Trí Hùng (Đại học Quốc phòng Trung Quốc) bày tỏ lo ngại về xu thế hiện nay khi ngày càng nhiều quốc gia tiến hành hoạt động vùng xám trên Biển Đông, đặc biệt là sự can dự và hiện diện của Mỹ và các nước bên ngoài trên Biển Đông.⁵

Tuy nhiên, một số nghiên cứu của Mỹ, Nhật Bản và các học giả phương Tây chỉ ra, Trung Quốc đã và đang áp dụng chiến thuật vùng xám ở nhiều khu vực, bao gồm Biển Đông, quần đảo钓鱼台/ Senkaku và tại vùng nước vốn được hiểu là “ngầm” phân định giữa Đài Loan và Trung Quốc.⁶ Các hoạt động vùng xám của Trung Quốc thường mang đặc trưng sau: (i) để không bị cáo buộc là tiến hành hoạt động quân sự, Trung Quốc tận dụng lực lượng ngư dân, tàu cá, dân binh biển, hải cảnh ở tiền tuyến, còn hải quân là lực lượng được triển khai sau cùng trong các hoạt động trên biển; (ii) Trung Quốc chủ đích đưa ra các tuyên bố, yêu sách mang tính mập mờ, các cơ sở pháp lý thiếu rõ ràng; và (iii)

⁴ Trần Dũng, “精准修正主义与美国对华海上“灰色地带”策略” [Chủ nghĩa xét lại chính xác và sách lược “vùng xám” trên biển của Mỹ với Trung Quốc], *Tạp chí Kinh tế và Chính trị thế giới*, kỳ 9 (2019): 41.

⁵ Thẩm Trí Hùng, “灰色地带”与中美战略竞争” [Chiến thuật vùng xám” và cạnh tranh chiến lược Mỹ - Trung], *Tạp chí Tri thức thế giới*, kỳ 11 (2019): 8.

⁶ Cần lưu ý quan điểm chính thức của Việt Nam về vấn đề Đài Loan - Trung Quốc, giống như đại đa số các nước trên thế giới, Việt Nam kiên định thực hiện chính sách “một Trung Quốc”, công nhận Đài Loan là một phần không thể tách rời của lãnh thổ Trung Quốc, Việt Nam chỉ duy trì và phát triển quan hệ nhân dân, phi chính phủ với Đài Loan; không phát triển bất cứ quan hệ cấp nhà nước nào với Đài Loan. Do vậy, nghiên cứu này chỉ xem xét từ góc độ tính chất, đặc điểm hành động mang tính “vùng xám” của Trung Quốc ở khu vực eo biển Đài Loan.

Trung Quốc tiến hành các hoạt động đơn lẻ, có tính chất tiệm tiến, từng bước, đủ nhỏ để không thách thức các bên liên quan nhưng đủ lớn để sau một thời gian nhìn lại, hiện trạng đã thay đổi căn bản theo hướng có lợi hơn cho nước này. Cách tạo ra sự đã rồi cũng khiến các bên liên quan khó có phản ứng xác đáng, góp phần củng cố các yêu sách chủ quyền của Trung Quốc trên biển.

Những phát triển mới trong triển khai chiến thuật vùng xám của Trung Quốc ở khu vực Biển Đông, biển Hoa Đông và eo biển Đài Loan từ năm 2021 tới nay

Khu vực Biển Đông

Ở khu vực Biển Đông, từ trước năm 2021, Trung Quốc đã triển khai chiến thuật vùng xám qua các sự vụ như vụ tàu USNS Impeccable năm 2009, vụ Scarborough năm 2012, hoạt động cải tạo đảo tại Trường Sa trong giai đoạn 2014-2016, vụ tàu khoan West Capella năm 2019. Từ sau khi Luật Hải cảnh của Trung Quốc có hiệu lực năm 2021, đặc biệt là sau khi Quy định mới ban hành từ 15/6/2024, bản chất các hành động của Trung Quốc trên Biển Đông vẫn mang tính “vùng xám”, song được nâng cấp về tính chất, nguy hiểm hơn về mức độ, và linh hoạt, đa dạng hơn về cách thức.

Xét từ tính chất của hoạt động vùng xám, trong các vụ việc ngăn cản tàu USNS Impeccable năm 2009, ngăn cản tàu khoan West Capella năm 2019 và giành quyền kiểm soát ở Scarborough năm 2012, Trung Quốc sử dụng hoạt động vùng xám ở mức độ thấp như bao vây, bám sát, chạy cắt mũi, dựng hàng rào dây thừng, phao nổi, ném ván gỗ cản đường.

Song từ sau khi ban hành Luật Hải cảnh mới, hành động của lực lượng hải cảnh Trung Quốc ở các khu vực tranh chấp với Phi-líp-pin như Bãi Cỏ Mây và Hoàng Nham đã phát triển theo hướng nguy hiểm hơn.

Ngày 17/6/2024, tàu hải cảnh Trung Quốc và tàu tiếp tế của Phi-líp-pin ở Bãi Cỏ Mây đã lần đầu tiên va chạm khiến một thủy thủ của Phi-líp-pin bị đứt một ngón tay. Đây cũng là lần đầu tiên lực lượng hải cảnh Trung Quốc thực hiện lệnh “khám xét tàu” của Phi-líp-pin theo Quy định mới.⁷ Đồng thời, tần suất tàu hải cảnh Trung Quốc phun vòi rồng vào tàu Phi-líp-pin cũng tăng lên đáng kể.⁸

Xét từ góc độ sử dụng và bố trí lực lượng, Trung Quốc tiếp tục duy trì đội hình ba lớp: lớp trong cùng là tàu cá hoặc tàu dân binh; lớp giữa là tàu chấp pháp như ngư chính, hải giám, hải cảnh; lớp ngoài cùng là tàu hải quân; song cách bố trí lực lượng cho thấy sự đa dạng, linh hoạt hơn. Trong các sự vụ trước kia, Trung Quốc thường sử dụng lực lượng tàu cá và tàu cá dân binh ở tuyến đầu để thực hiện các biện pháp mang tính khiêu khích, gây hấn; lực lượng hải cảnh được sử dụng để tiến hành các hoạt động bao vây, áp sát, phun vòi rồng, đâm va; còn lực lượng hải quân được bố trí giám sát từ xa thể hiện sự rắn đe, sẵn sàng tham gia nếu đối phương có hành động trả đũa. Hiện nay, Trung Quốc tùy từng sự vụ để huy động tàu thuyền, như trong khu vực tranh chấp ở Bãi Cỏ Mây, Trung Quốc không ưu tiên sử dụng tàu hải cảnh cỡ lớn mà sử dụng chủ yếu các loại tàu thuyền nhỏ bao gồm thuyền bơm hơi thân cứng (RHIBs) và thuyền đánh chặn phản ứng nhanh (interceptor boats) để dễ dàng tác chiến trong các nhiệm vụ ngăn cản tiếp tế ở khu vực này.⁹

Điểm đáng chú ý thứ ba trong cách tiếp cận mới của Trung Quốc là sự kết hợp cùng lúc nhiều biện pháp, dùng công cụ chính trị, ngoại giao

⁷ Nguyễn Đăng Hoàng Vũ, “Vụ va chạm giữa Trung Quốc và Philippines ở Bãi Cỏ Mây: Diễn biến và hệ lụy,” *Nghiên cứu Biển Đông*, 8/7/2024, <https://nghiencuubien.dong.vn/vu-va-cham-giua-trung-quoc-va-philippines-tai-bai-co-may-dien-bien-va-he-luy.56593.anews>.

⁸ CSIS/AMTI, “Sự thay đổi chiến thuật của Trung Quốc ở Bãi Cỏ Mây,” *Sáng kiến minh bạch hàng hải châu Á (AMTI)*, 22/8/2024, <https://amti.csis.org/shifting-tactics-at-second-thomas-shoal/>.

⁹ CSIS/AMTI, “Sự thay đổi chiến thuật của Trung Quốc ở Bãi Cỏ Mây.”

và thông tin, tuyên truyền để hỗ trợ cho các hoạt động vùng xám trên thực địa. Trước kia, trong vụ việc Hoàng Nham năm 2012, Trung Quốc đã áp dụng biện pháp cưỡng chế kinh tế, ra lệnh ngừng nhập khẩu chuỗi từ Phi-líp-pin, song chỉ áp dụng trong ngắn hạn và nhằm thuyết phục chính quyền Phi-líp-pin thay đổi quyết định. Hiện nay, hoạt động vùng xám trên Biển Đông được Trung Quốc triển khai bài bản, toàn diện hơn thông qua cả công cụ ngoại giao và đặc biệt là truyền thông. Như trong sự việc va chạm với Phi-líp-pin, Trung Quốc sẵn sàng công khai cái mà Trung Quốc gọi là “Thỏa thuận quân tử” giữa hai bên, tận dụng truyền thông để chỉ trích hoạt động của Phi-líp-pin, thậm chí công bố báo cáo bằng tiếng Anh về việc tàu chiến của Phi-líp-pin đã hủy hoại môi trường sinh thái ở khu vực Bãi Cỏ Mây.¹⁰

Khu vực Biển Hoa Đông

Ở khu vực Biển Hoa Đông, biểu hiện rõ nét nhất là việc Trung Quốc cử tàu Cảnh sát biển hiện diện trong khu vực thuộc quần đảo Điếu Ngư/ Senkaku và thiết lập vùng nhận diện phòng không ở Biển Hoa Đông. Năm 2012, lợi dụng việc Nhật Bản tuyên bố quốc hữu hóa quần đảo Điếu Ngư, Trung Quốc đã tuyên bố thiết lập vùng nhận diện phòng không ở Biển Hoa Đông. Theo đó, Trung Quốc đã điều động tàu và máy bay hiện diện ở vùng biển và vùng trời với mục đích “tuần tra” ở khu vực đảo Điếu Ngư/ Senkaku. Sau đó, Trung Quốc thường kỳ điều tàu và máy bay hiện diện ở khu vực Biển Hoa Đông, nâng cấp hoạt động này thành thường xuyên.¹¹

¹⁰ Bộ Tài nguyên thiên nhiên Trung Quốc, Báo cáo Điều tra hệ sinh thái rạn san hô bị phá hoại do tàu quân sự “mắc cạn” phi pháp ở Bãi Cỏ Mây, 9/7/2024, https://dnr.yn.gov.cn/html/2024/ziranziyuanxinxi_0709/4046952.html.

¹¹ Lâm Bá Châu, “中國在東海、南海的「灰色地帶」脅迫行動” [Hành động cưỡng chế mang tính “vùng xám” của Trung Quốc trên Biển Đông và Biển Hoa Đông], *Viện Nghiên cứu An ninh và Quốc phòng* (Đài Loan), 7/4/2022, <https://indsr.org.tw/uploads/indsr/files/202204/7a705517-75e9-4b06-a717-f9bb2b003cf2.pdf>.

Từ năm 2017, Trung Quốc điều động trung bình một tháng ba lần, mỗi lần gồm một nhóm bốn tàu đi vào vùng biển xung quanh Điếu Ngư/ Senkaku.

Từ năm 2021, sau khi Luật Cảnh sát biển có hiệu lực, Trung Quốc đã đẩy rất mạnh hiện diện “vùng xám” ở khu vực này. Theo ghi nhận của Nhật Bản, tính riêng trong năm 2021, Cảnh sát biển Trung Quốc đã hiện diện ở quần đảo Điếu Ngư/ Senkaku tổng cộng 333 lần. Ở trên không, sau khi đơn phương tuyên bố thành lập Vùng nhận diện phòng không trên Biển Hoa Đông, Trung Quốc cũng thường xuyên cử máy bay bay vào không phận xung quanh Nhật Bản.¹² Theo số liệu do Bộ Quốc phòng Nhật Bản công bố ngày 10/4/2025, tính trong một năm đến thời điểm công bố, Lực lượng Phòng vệ quốc phòng trên không Nhật Bản phải thực hiện ít nhất 464/704 lần cất cánh khẩn cấp (được xem là mức kỷ lục) để ứng phó với hoạt động của máy bay Trung Quốc trong không phận xung quanh Nhật Bản. Ngoài ra, hoạt động của máy bay không người lái của Trung Quốc gia tăng mạnh.¹³

Có thể thấy, tính chất vùng xám của hoạt động của Trung Quốc ở khu vực Biển Hoa Đông thể hiện ở chỗ tàu chấp pháp Trung Quốc sử dụng không phải là tàu hải quân, mà chủ yếu là tàu cảnh sát biển và tàu hải giám, song cũng có một số tàu được trang bị vũ trang;¹⁴ và tần suất hoạt động của tàu thuyền và máy bay Trung Quốc được ghi nhận tăng dần, từng bước hiện diện gần và đi qua đường cơ sở lãnh hải 12 hải lý.

¹² Như trên.

¹³ “日2024年度緊急升空704次 中共無人機威脅大增” [Nhật Bản thực hiện 704 lần cất cánh khẩn cấp trong năm 2024, mối đe dọa từ máy bay không người lái của Trung Quốc gia tăng], *Báo Thanh niên Đài Loan*, 12/4/2025, <https://www.ydn.com.tw/news/newsInsidePage?chapterID=1757812>.

¹⁴ Bành Quân Đường, Lý Khải Linh, “中國大陸「灰色地帶」衝突戰略運用對我國防衛作戰之影響與因應” [Tác động của việc vận dụng chiến lược xung đột vùng xám của Trung Quốc Đại lục đối với tác chiến phòng thủ của Đài Loan và cách ứng phó], *Tạp chí Học thuật Không quân*, số 682 (6/2021): 5.

Trung Quốc muốn thay đổi hiện trạng và hiện diện thường xuyên ở khu vực Biển Hoa Đông song tránh sử dụng tàu quân sự của lực lượng hải quân để đẩy căng thẳng lên cao và gây ra phản ứng từ phía Nhật Bản. Cách làm này vẫn giúp Trung Quốc đạt được lợi ích. Trả lời phỏng vấn báo Guardian ngày 20/9/2021, Bộ trưởng Quốc phòng Nhật Bản Kishi Nobuo cho biết, Trung Quốc đang đơn phương làm thay đổi hiện trạng ở khu vực Biển Hoa Đông, đồng thời cảnh báo chiến thuật vùng xám mà Trung Quốc đang áp dụng ở đây tiềm ẩn những rủi ro nhất định cho an ninh khu vực.¹⁵

Khu vực eo biển Đài Loan

Giống như đại đa số các nước trên thế giới, Việt Nam kiên định thực hiện chính sách “một Trung Quốc”, công nhận Đài Loan là một phần không thể tách rời của lãnh thổ Trung Quốc. Song chỉ xét từ góc độ nghiên cứu mối quan hệ hai bờ, hành động của lực lượng bán quân sự Trung Quốc ở eo biển Đài Loan cũng là một trường hợp tiêu biểu của hoạt động vùng xám ở trên biển.

Ở khu vực này, Trung Quốc sử dụng cách tiếp cận tiệm tiến, từng bước phá vỡ “đường trung tuyến” ở trên không rồi tới trên biển. Đường trung tuyến thường được hiểu là một ranh giới không chính thức trên không và trên biển giữa hai bờ, song về mặt công khai, khái niệm này được phía Đài Loan thừa nhận, còn Bộ Ngoại giao Trung Quốc tuyên bố từ năm 2020 rằng “không tồn tại cái gọi là đường trung tuyến.”¹⁶ Mặc dù không thừa nhận đường trung tuyến, song theo người đứng đầu Đài Loan

¹⁵ Helen Davidson, “Japan urges Europe to speak out against China’s military expansion,” *Guardian*, 20/9/2022, <https://www.theguardian.com/world/2021/sep/20/japan-urges-europe-to-speak-out-against-chinas-military-expansion>.

¹⁶ “Không tồn tại cái gọi là đường trung tuyến,” *Văn phòng Công tác Đài Loan*, 30/9/2020, http://www.gwytb.gov.cn/wyly/202009/t20200930_12299549.htm.

Mã Anh Cửu, chính quyền Đại lục đã luôn tôn trọng ranh giới này khi quan hệ hai bên tốt đẹp.¹⁷

Từ tháng 8/2022, sau chuyến thăm của Chủ tịch Hạ viện Mỹ Nancy Pelosi đến Đài Loan, Trung Quốc đã tập trận quy mô lớn, phong tỏa sáu khu vực quanh đảo Đài Loan và phóng thử tên lửa đạn đạo. Sau năm 2022, Trung Quốc tiếp tục triển khai nhiều cuộc tập trận xung quanh Đài Loan, tiêu biểu là cuộc tập trận Lợi kiểm Liên hợp 2024 A (ngày 23-24/5/2024) và cuộc tập trận Lợi kiểm Liên hợp 2024 B (ngày 14/10/2024).

Tính chất vùng xám được thể hiện ở chỗ, khu vực diễn ra các cuộc tập trận của Trung Quốc có xu hướng ngày càng tiến sát Đài Loan. Ở trên không, sau khi các cuộc tập trận chính thức kết thúc, các máy bay chiến đấu của PLA vẫn tiếp tục băng qua đường trung tuyến hằng ngày, thường là mười chiếc trở lên và hình thành hiện trạng bình thường mới cho tới tận bây giờ.

Ở trên biển, lợi dụng sự kiện Kim Môn 14/2/2024,¹⁸ Cảnh sát biển Trung Quốc ban hành lệnh tăng cường thực thi luật ở vùng biển Kim Môn, duy trì hiện diện của tàu Cảnh sát biển của Trung Quốc trong khu vực, từng bước phá vỡ đường mà Đài Loan gọi là “cấm và hạn chế qua lại”. Tính chất vùng xám tiếp tục thể hiện ở chỗ, Trung Quốc lặp lại hành động thường xuyên và hình thành cục diện tàu cảnh sát biển và tàu hải

¹⁷ “Mã Anh Cửu - Trung Quốc cần tôn trọng sự tồn tại của đường trung tuyến,” *Hãng thông tấn trung ương - CNA* (Đài Loan), 24/9/2020, <http://cna.com.tw/news/aip/202009240098.aspx>.

¹⁸ Ngày 14/2/2024, tàu Cảnh sát biển Kim Môn CP-1051 phát hiện một tàu cao tốc của Trung Quốc không có số hiệu vượt qua đường biên giới, đi vào vị trí cách đảo Bắc Đỉnh Kim Môn 1,1 hải lý về phía đông, cách vùng nước cấm 0,86 hải lý. Tàu Trung Quốc đã từ chối kiểm tra khi bị yêu cầu, đồng thời tăng tốc bỏ chạy và bị lật. Cả 4 người rơi xuống nước, trong đó 2 người tử vong do đuối nước. Trong khi đó, Người phát ngôn Văn phòng Đài Loan của Đại lục cho rằng, đây là “tàu cá tình Phúc Kiến” đang tác nghiệp đánh bắt trong ngư trường truyền thống của Trung Quốc.

giám của Trung Quốc hiện diện thường trực ở khu vực vùng biển do Đài Loan kiểm soát,¹⁹ về lâu dài có thể dễ dàng khống chế khu vực này khi tiềm lực quân sự đủ mạnh và ý chí chính trị sẵn sàng.

Cách làm từ từ đã và đang tạo hiện trạng mới ở khu vực eo biển Đài Loan khi máy bay Trung Quốc duy trì hiện diện thường xuyên ở trên không phận Đài Loan, còn cảnh sát biển Trung Quốc hiện diện hầu như thường trực ở các vùng biển mà Đài Loan kiểm soát. Đặc biệt, cách làm của Trung Quốc khiến chính quyền Đài Loan rơi vào thế tiến thoái lưỡng nan khi đứng trước hai lựa chọn: nhượng bộ chấp nhận thực trạng mới hay leo thang hành động căng thẳng.

Ứng phó của các bên đối với chiến thuật vùng xám của Trung Quốc

Nghiên cứu trường hợp của Phi-líp-pin ở khu vực Biển Đông, Nhật Bản ở khu vực Biển Hoa Đông, và Đài Loan trong quan hệ hai bờ eo biển cho thấy, khi đối mặt với chiến thuật vùng xám, các nước đều áp dụng tổng thể nhiều biện pháp trên mọi lĩnh vực như tiếp tục duy trì hoạt động vốn có, duy trì các kênh trao đổi chính thức và không chính thức với Trung Quốc; nâng cao năng lực quốc phòng thông qua thúc đẩy và củng cố quan hệ hợp tác với các nước; đồng thời dựa ngày càng nhiều hơn vào công cụ truyền thông minh bạch và pháp lý.

Đầu tiên, Phi-líp-pin tiếp tục duy trì hoạt động và hiện trạng trên biển. Bên cạnh việc tiến hành các hoạt động xây dựng và nâng cấp cơ sở hạ tầng tại các điểm mà họ đóng giữ ở Biển Đông, Phi-líp-pin thường xuyên tổ chức các cuộc tuần tra hàng hải, hàng không, diễn tập chung

song phương và đa phương với Mỹ, Nhật Bản, Ô-xtrây-li-a với tần suất lớn, phạm vi tiến hành và thành phần tham gia ngày càng được mở rộng. Hành động của Phi-líp-pin cho thấy nước này sẵn sàng đối đầu với Trung Quốc trên biển nhằm bảo vệ chủ quyền, quyền chủ quyền và quyền tài phán hợp pháp của mình, tiêu biểu như trong các vụ việc tại Bãi cạn Scarborough, Bãi Cỏ Mây và Bãi Sa Bin.

Thứ hai, Phi-líp-pin củng cố và thúc đẩy hợp tác quốc phòng để tăng cường tiềm lực quân sự và nâng cao năng lực trong tương quan so sánh với Trung Quốc. Thời gian gần đây, các diễn biến trong quan hệ quốc tế ở khu vực cho thấy rõ các hợp tác quốc phòng giữa Mỹ, Phi-líp-pin, Nhật và Đài Loan.

Dưới thời dưới thời Tổng thống Ferdinand Marcos (từ 2022 đến nay), Phi-líp-pin đã khôi phục và làm sâu sắc hơn quan hệ với Mỹ về mọi mặt nhằm bảo vệ “lợi ích cốt lõi” của Phi-líp-pin, lấy tăng cường, mở rộng hợp tác quốc phòng - an ninh làm trụ cột để làm sâu sắc hơn quan hệ đồng minh Mỹ - Phi-líp-pin, cho phép Mỹ tiếp cận thêm bốn căn cứ quân sự trên lãnh thổ nước này theo Thỏa thuận Hợp tác quốc phòng tăng cường năm 2024, nối lại và tiến hành thường xuyên các hoạt động diễn tập, tuần tra chung trong vùng đặc quyền kinh tế Phi-líp-pin ở Biển Đông, thúc đẩy Mỹ đưa ra cam kết nhiều hơn trong việc bảo vệ Phi-líp-pin theo Hiệp ước phòng thủ chung 1951. Nhật Bản một mặt cũng tăng cường sức mạnh phòng thủ, nâng cao năng lực quân sự quốc phòng, mặt khác, thúc đẩy và mở rộng phạm vi hợp tác với Mỹ và các đồng minh, đối tác khác.

Thứ ba, việc minh bạch hoạt động vùng xám của Trung Quốc trên Biển Đông là một biện pháp đang được các bên thúc đẩy. Từ nửa cuối năm 2022, khi Trung Quốc bắt đầu đẩy mạnh chiến thuật vùng xám ở eo biển Đài Loan, Đài Loan đã bắt đầu chiến dịch minh bạch thông tin về

¹⁹ “Cảnh sát biển Trung Quốc tiến vào vùng biển Kim Môn: Cách thức mới để mở rộng,” *Hãng thông tấn trung ương - CNA* (Đài Loan), 26/6/2024, <https://www.cna.com.tw/news/acn/202406260344.aspx>.

hoạt động của Trung Quốc. Theo đó, Bộ Quốc phòng Đài Loan đã đăng tải và cập nhật thường xuyên, hằng ngày về hoạt động quân sự, bán quân sự của Trung Quốc ở quanh khu vực đảo Đài Loan trên các trang mạng và phương tiện thông tin đại chúng. Cách làm này được cho là hiệu quả trong trường hợp của một bên nhỏ hơn, bất đối xứng trong ứng phó với chiến thuật vùng xám của một nước lớn hơn.²⁰ Theo các phân tích của học giả Đài Loan, biện pháp này giúp Đài Loan ứng phó hiệu quả hơn với chiến thuật vùng xám của Trung Quốc trên thực địa, đồng thời là bước kết nối chính sách giữa Đài Loan - Phi-líp-pin và Nhật Bản trong ứng phó với sự hiện diện của Trung Quốc.²¹

Thứ tư, song song với các biện pháp trên, các bên đều chủ động duy trì đối thoại, ngoại giao với Trung Quốc, đặc biệt khi xảy ra các sự vụ trên biển. Trong trường hợp của Phi-líp-pin trên Biển Đông, nước này luôn tìm cách duy trì quan hệ với Trung Quốc. Trong các vụ việc, hai bên luôn duy trì trao đổi, đối thoại nhằm tìm giải pháp hạ nhiệt, giảm căng thẳng trên biển. Sau vụ va chạm nghiêm trọng ngày 17/6/2024 tại Bãi Cỏ Mây, Phi-líp-pin có những tuyên bố và hành động nhằm “xoa dịu” Trung Quốc như nhấn mạnh tầm quan trọng của giải quyết bất đồng bằng biện pháp ngoại giao, hòa bình, khẳng định Phi-líp-pin không sử dụng, đe dọa hay có ý gây thương tích cho bất cứ ai, không có ý định bắt đầu chiến tranh. Đặc biệt, hai nước tổ chức Tham vấn song phương về Biển Đông lần thứ 9 (5/7/2024) và đã đạt được một thỏa thuận tạm thời về quản lý vấn đề Bãi Cỏ Mây, đảm bảo việc tiếp tế cho lực lượng của Phi-líp-pin đang đóng tại khu vực này.

²⁰ Cung Lâm Đông, “面對中共灰色地帶威脅的應對之道” [Cách ứng phó với mối đe dọa từ chiến thuật vùng xám của Trung Cộng], *LTN*, 5/3/2024, <https://talk.ltn.com.tw/article/breakingnews/4597490>.

²¹ Lưu Dư Hán, “Đài Loan cần làm gì trước chiến thuật vùng xám của Trung Quốc?,” *Watchout*, 2/5/2024, <https://watchout.tw/reports/uK2IKV0Tpp31dKpjHyWD>.

Gợi ý chính sách cho Việt Nam

Nghiên cứu về cách thức Trung Quốc triển khai chiến thuật vùng xám trên Biển Đông kể từ sau khi ban hành Luật Hải cảnh mới đến nay cho thấy, tuy bản chất các hành động của Trung Quốc vẫn mang tính “vùng xám”, ưu tiên thúc đẩy các hoạt động dưới ngưỡng xung đột, song sau khi trao quyền nhiều hơn cho lực lượng hải cảnh, cách thức triển khai chiến thuật vùng xám của Trung Quốc ngày càng linh hoạt, tinh vi, đa dạng, nguy hiểm hơn. Trong thời gian tới, khi chiều hướng bất đối xứng ngày càng lớn giữa Trung Quốc và các quốc gia khu vực cả về sức mạnh cứng và sức mạnh mềm, việc Trung Quốc tiếp tục mở rộng các biện pháp triển khai chiến thuật vùng xám trên Biển Đông sẽ tác động lâu dài tới tình hình và càng gây nhiều khó khăn cho các bên trong ứng phó. Trong bối cảnh đó, học tập kinh nghiệm của các bên như Phi-líp-pin, Nhật Bản và Đài Loan, Việt Nam cần thúc đẩy nhiều biện pháp để ứng phó với chiến thuật vùng xám của Trung Quốc.

Do chiến thuật vùng xám trên Biển Đông của Trung Quốc được hỗ trợ bởi một loạt các công cụ chính trị, ngoại giao, pháp lý, tuyên truyền, Việt Nam cũng cần áp dụng cách tiếp cận đa lĩnh vực để ứng phó.

Thứ nhất, trên lĩnh vực chính trị, ngoại giao, kinh nghiệm từ cách ứng xử của các nước cho thấy, duy trì đối thoại với Trung Quốc vẫn luôn là ưu tiên hàng đầu. Ở khía cạnh này, Việt Nam đang làm rất tốt việc xây dựng và giữ gìn mối quan hệ với Trung Quốc. Thời gian tới, thông qua những chuyến thăm cấp cao, Việt Nam có thể tiếp tục củng cố nền tảng tin cậy chính trị, tăng cường định hướng cho sự phát triển của quan hệ song phương trong bối cảnh mới. Đặc biệt là thúc đẩy những trao đổi thẳng thắn, thực chất để cùng kiểm soát vấn đề Biển Đông. Bên cạnh ưu tiên duy trì ổn định quan hệ với Trung Quốc, Việt Nam cũng cần tiếp tục thể hiện rõ vai trò nòng cốt trong ASEAN để đàm phán COC hiệu quả,

thực chất, tuân thủ theo đúng luật pháp quốc tế, tạo cơ sở ràng buộc hành động của các bên. Với các nước lớn khác và các nước ngoài khu vực có lợi ích liên quan đến Biển Đông, trong bối cảnh khoa học kỹ thuật ngày càng phát triển, Việt Nam có thể tăng cường hợp tác, đặc biệt trong lĩnh vực chia sẻ thông tin, minh bạch hàng hải với các nước này để giúp duy trì ổn định và an ninh trên Biển Đông.

Thứ hai, Trung Quốc thúc đẩy khá hiệu quả “tam chủng chiến pháp” khi tiến hành các hoạt động vùng xám. Do vậy, Việt Nam cũng cần đặc biệt quan tâm đến dư luận, truyền thông quốc tế trong bối cảnh minh bạch thông tin hàng hải ngày càng phổ biến. Việt Nam cần tăng cường trao đổi với các quốc gia bên ngoài để các nước có nhận thức chung về vấn đề vùng xám, làm rõ mối nguy cơ tiềm tàng khi Trung Quốc thúc đẩy hoạt động của lực lượng Hải cảnh, dân binh biển và có các hành động phù hợp, từ đó, đề xuất các bên cùng xây dựng chiến thuật một cách hợp lý để đối phó với các hoạt động vùng xám.

Thứ ba, các nước đều xác định việc duy trì hiện diện, khẳng định yêu sách chủ quyền đối với Biển Đông là điều vô cùng quan trọng. Theo đó, Việt Nam cần tiếp tục duy trì sự hiện diện trên Biển Đông theo nhiều cấp độ, từ duy trì sự có mặt của lực lượng lao động như ngư dân, tàu cá để khẳng định chủ quyền, quyền chủ quyền một cách vững chắc. Bên cạnh đó, các lực lượng chấp pháp biển của Việt Nam cũng cần được đầu tư để luôn sẵn sàng có mặt hỗ trợ, bảo vệ ngư dân và khẳng định chủ quyền trên Biển Đông.

Kết luận

Chiến thuật vùng xám không phải là một khái niệm mới nhưng những năm gần đây lại thu hút sự quan tâm của chính giới và học giả, đặc biệt là trong trường hợp áp dụng của Trung Quốc ở trên biển. Chiến

thuật này không chỉ nhằm củng cố các yêu sách của Trung Quốc ở những khu vực biển tranh chấp như Biển Đông, Biển Hoa Đông, mà còn nhằm tạo ra nguyên trạng mới theo hướng có lợi cho Trung Quốc, tạo sự đã rồi khiến các bên liên quan khó có phản ứng tức thời. Cách tiếp cận này cũng giúp Trung Quốc đạt được một số lợi thế mà không gây ra những phí tổn cao về quân sự và ngoại giao.

Nhưng nhìn ở góc độ ngược lại, những hành động vùng xám của Trung Quốc dưới bối cảnh minh bạch thông tin đã và đang khiến cho các nước ngày càng đề phòng Trung Quốc, đồng thời có xu hướng tập hợp lực lượng theo hướng bất lợi cho Trung Quốc.

Kinh nghiệm ứng phó với chiến thuật vùng xám của các nước cũng cho thấy các bên liên quan có nhiều công cụ để đối phó với chiến thuật vùng xám của Trung Quốc, trong đó việc minh bạch thông tin về hoạt động của Trung Quốc đang ngày càng được thúc đẩy. Với việc minh bạch thông tin, các bên đã một mặt khiến Trung Quốc phải cân nhắc tính toán khi triển khai các hành động cứng rắn trên thực địa, mặt khác giúp các nước có cơ sở tăng cường hợp tác thiết thực trong nhiều lĩnh vực đặc biệt là an ninh, quân sự với các nước đồng minh và đối tác trong khu vực, qua đó góp phần cân bằng lực lượng theo hướng kiềm chế sức mạnh của Trung Quốc./.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

Tiếng Việt

1. Nguyễn Đăng Hoàng Vũ. “Vụ va chạm giữa Trung Quốc và Philippines ở Bãi Cỏ Mây: Diễn biến và Hệ lụy.” *Nghiên cứu Biển Đông*, 8/7/2024. [https://nghiencuubiendong.vn/vu-va-cham-giua-](https://nghiencuubiendong.vn/vu-va-cham-giua-philippines-o-bai-co-may-dien-bien-va-he-luy/)

trung-quoc-va-philippines-tai-bai-co-may-dien-bien-va-he-luy.56593.anews.

Tiếng Trung

2. Bành Quân Đường, Lý Khải Linh. “中國大陸「灰色地帶」衝突戰略運用對我國防衛作戰之影響與因應” [Tác động của việc vận dụng chiến lược xung đột vùng xám của Trung Quốc Đại lục đối với tác chiến phòng thủ của Đài Loan và cách ứng phó]. *Tạp chí Học thuật Không quân*, số 682, (6/2021): 5-23.
3. Cung Lâm Đông. “面對中共灰色地帶威脅的應對之道” [Cách ứng phó với mối đe dọa từ chiến thuật vùng xám của Trung Cộng]. *LTN*, 5/3/2024. <https://talk.ltn.com.tw/article/breakingnews/4597490>.
4. Lâm Bá Châu. “中國在東海、南海的「灰色地帶」脅迫行動” [Hành động cường chế mang tính “vùng xám” của Trung Quốc trên Biển Đông và Biển Hoa Đông]. *Viện Nghiên cứu An ninh và Quốc phòng* (Đài Loan), 7/4/2022. <https://indsr.org.tw/uploads/indsr/files/202204/7a705517-75e9-4b06-a717-f9bb2b003cf2.pdf>.
5. Lưu Dư Hán. “面對中國武力攻擊前的「灰色地帶作戰」台灣可以怎麼做？” [Đài Loan cần làm gì trước chiến thuật vùng xám của Trung Quốc?]. *Watchout*, 2/5/2024. <https://watchout.tw/reports/uK2IKV0Tpp31dKpjHyWD>.
6. Thẩm Trí Hùng. “灰色地帶”与中美战略竞争” [Chiến thuật vùng xám” và cạnh tranh chiến lược Mỹ - Trung]. *Tạp chí Tri thức thế giới*, kỳ 11/2019. https://brgg.fudan.edu.cn/demo/articleinfo_4769.html.
7. Trần Dũng. “精准修正主义与美国对华海上“灰色地帶”策略” [Chủ nghĩa xét lại chính xác và sách lược “vùng xám” trên biển của

Mỹ với Trung Quốc]. *Tạp chí Kinh tế và Chính trị thế giới*, kỳ 9 (2019).

Tiếng Anh

8. Green, Michael J., John Schaus, Jake Douglas, Zack Cooper, Kathleen H. Hicks. “Countering Coercion in Maritime Asia: The Theory and Practice of Gray Zone Deterrence.” *CSIS*, 9/5/2017. <https://www.csis.org/analysis/countering-coercion-maritime-asia>.
9. Puzon, Jikko Alfonso. “Managing Gray Zone Operations: Developing a Strategic and Comprehensive Framework for the West Philippine Sea.” *The Japan Institute of International Affairs*, 24/10/2023. https://www.jiia-jic.jp/en/news/mt_items/2023-10-24_1.pdf.